

מאת: פסי גירש וניר הרמט

בתוך הצריף הנטוש בפאתי הקיבוץ בלבו של עמק יזרעאל, אליקו נר גאון נע בזמן, רוקם מציאות מוזרה. המקום נראה מוכר, הוא דומה למקום שכבר היינו בו. הוא מעלה ומזכיר ציטוטים וזיכרונות עמומים מתולדות האמנות ומתולדות חיינו. הבית חם ומחבק ובמקביל הוא מלא בסתירות, בהבלחות ששאלות מתרבויות ומזמנים אחרים, מבלבל ולא נוח. הבית בקצה הנוף לא שייך לזמן אחד ולא למקום, והעלילה המצטברת בתוכו רצופה ברגעי ביניים. זהו אזור דמדומים, מעין מגרש משחקים או מעבדה שהניסוי בה געש ועלה על גדותיו.

בבסיס גוף העבודות המוצג בתערוכה, הפעולה עומדת במרכז: "אני מארגן פנטזיה של עולם ומחפש את האווירה, את מצב הרוח של הביחד של הדברים". מצד אחד, הבית מוצק וישן וקירותיו ספוגים בהיסטוריה ובזיכרונות ומצד שני, הכל זז, לא יציב, משתנה תדיר.

פעולת הסדר ופריעתו, ארגון הקומפוזיציה, הבניה והפירוק של מקטע החיים המפוברק שנשקף מן הצילומים מהווים את הליבה של העבודות. נר גאון עובד כתפאורן למחזה שטרם נכתב. הפעולה היא פרפורמטיבית, תיאטרלית, יוצרת במה לשחקנים עלומים, למשפחות זרות, לדברים שהיו לרגע והתערבבו מחדש למשהו אחר. הסצנות המשפחתיות השגורות הופכות את התפאורה לבית. "הצילום מגיע בסוף, כתייעוד למשחק, כהוכחה" אומר האמן.

האור בצילומים מהתל - לעיתים חושף ומסנוור ולעיתים בולע את החפצים ואת החדר, מציג ומסתיר, עוטף ופוגם, כאילו איזה אלכימאי סמוי בוחש בו; הצילומים מזמינים לצפייה איטית, למבט שמחלחל לתוך העור כחדירת האור בבוקר מבעד לתריסים ומשמעותי כקיום האור הזה.

המציאות והאותנטיות מתערבב במבויים ובחיקויי עד לתחושה העשויה לייצר עמדת צפיה שיש בה חוסר ביטחון; מה שנראה וודאי, מזויף, ולהפך. נר גאון משתמש בתבניות מוכרות ובחפצי יומיום כנקודות אחיזה חמקניות. התערוכה מטמיעה את החלום במציאות, את הפנטסטי בממשי. לפעמים היא כמו הסימון למקום שממנו נגולה האבן מעל ללב. לפעמים היא האבן עצמה.

מה הטריגר? מתי זה מתחיל? מתי אדם הופך פתאום לאמן? | עופר ללוש

מאיפה להתחיל? אולי חדר בבית מלון - חדר לא מוכר.

עדיין חושך ואתה מתעורר והראש עדיין מלא חלומות, מלא באיזו נוכחות שלמה, אטומה, ואתה יודע בוודאות מי אתה. ואז פתאום בדרך לשירותים אתה נתקל בזר ואתה יודע שאם אתה לא מסוגל לקשר בין הנוכחות שמילאה אותך רק לפני רגע לבין הפרצוף במראה. אז אינך מסוגל להבין כלום; להבין תפוח או עץ, לצייר תפוח או עץ.

ואם יש לך נשמה של אמן זו תהיה המשימה שלך לחיים. לחפש בכל מקום אפשרי את הדימוי הזה, דימוי שתוכל להזדהות איתו. כמה מקריות ומזל צריך כדי להיתקל בדימוי הזה, אבל לפעמים זה קורה בהפתעה והוא ניצב מול עיניך ואתה יודע שאתה חייב אותו. והוא ניצב מולך כמו חידה, כמו חומה שאיננה מסתירה דבר לאחר שעקפת אותה, אבל אתה חייב להישאר בקרבתה. אולי הצורך שלנו באמנות נובע מן הנכות הזו, מחוסר היכולת שלנו לזהות את עצמנו במראה.

אצל אליקו הכל התחיל בקובה, מטייל בין הסמטאות כמו הרבה תיירים אחרים.

התקופה שלנו גדושה בדימויים, אנשים מצלמים ללא הרף במין בולמוס ללא תכלית. הסמרטפונים שלנו מלאים בתמונות שאין בהן כלום מלבד אותו תיעוד רגעי ומיותר שרק אומר "הייתי כאן".

אצל אליקו זה שונה ואינו בא מכיוון זה. הוא איננו תייר. האיש מישיר מבט אל הסביבה מבלי לכפות את עצמו, מבלי להתנהג כצייד דימויים בשמורת טבע של ילידי המקום. יש הרבה תום לב במבטו: "אני נוהג להסתכל לאנשים בעיניים", הוא נוהג להגיד. ובאותה הסמטה פגש מבטו במבטה של אישה זקנה הנשענת על אדן חלונה ונוצר קשר. קשר בין שווים, קשר פשוט בין שני בני אדם. ולכן פתחה הזקנה את דלת ביתה ומה שהתגלה לו הכה בו בחוזקה.

איך זה שאדם נתקל בדבר מה במקום ובזמן לא צפוי, במקום זה, הרחק מביתו, מוצא בו דבר מוכר ויקר לליבו, נוף קדום שאבד ופתאום נמצא; חדר ובו מיטת ברזל פשוטה ועליה מצעים צבעוניים מסודרים בקפידה, זוג נעלי בית, ובקדמת החדר שולחן עבודה ועליו מורכבת מכונה לחריטה או לקידוח (הסתבר שהאישה משכירה חלק מחדרה בשעות היום לאדם זר שבא לעבוד). מה היה בצירוף של אותם האובייקטים שריגש אותו אז ומרגש אותנו היום בצילום הכל כך פשוט שבסך הכל צולם בטלפון נייד? אפשר לכתוב הרבה על הצילום הזה אך זה לא הנושא. באותו רגע הבין אליקו שיש כאן איזו משמעות, חידה מסתורית חבויה בצירוף המוזר הזה. הוא חזר לארץ ורכש מצלמה מקצועית, למד מבראשית את מלאכת הצילום, וחזר שוב לאותו מקום. וכשהצילומים ה"מקצועיים" לא עלו יפה חזר שוב לארץ, לקיבוץ, ומצא איזה צריף עזוב ובנה לתוכו תפאורה שמזכירה את אותו חדר קובני.

לפעמים אדם צריך לנסוע לקצה השני של העולם כדי למצוא את עצמו.

הדרך הביתה / עידו גפן

בעקבות העבודות של אליקו נר-גאון

זה היה רופא שיניים שוודי שגילה את כל העניין, בזמן שהוא עשה ספונג'ה בסלון. הוא הזיז את כל הרהיטים, ואז מצא מתחת לספה בסלון כפתור עגול וקטן, ממש בפינה של הקיר. לחץ עליו סתם מתוך סקרנות. רגע אחרי, הטלוויזיה וכל הספות נעלמו. גם הקירות החומים הפכו לבנים לחלוטין. את המטבח החליפה מיטה עתיקה עם עמודים רחבים מעץ. באמצע חדר העבודה הוא מצא אח בוער וכיסא דנדנה, וכל המנורות, ללא יוצא מן הכלל, הפכו לנברשות עתיקות. הרופא המסכן התחיל לצרוח כי הוא היה די המום מכל השינויים, והשכנה ממול הזמינה את המשטרה. השוטרים מצדם היו בטוחים שהרופא השתגע לגמרי, אבל הוא התעקש שזה הבית שלו שהחליט להשתגע. השוטרים עשו בדיקה עם מהנדס בניין בעיריית שטוקהולם, ואז גילו שלכל העניין היה הסבר הגיוני לחלוטין. מסתבר שכמעט לכל בית בעולם יש כפתור אתחול, כזה שאם לוחצים עליו, הבית חוזר בדיוק למצב המקורי שבו הוא היה ביום שבו הושלמה הבנייה. זה אפילו לא סוד גדול, אלא משהו שכל אדריכל מתחיל לומד בשנה השלישית של התואר, שבית בלי כפתור כזה לא מקבל אישור בנייה. המהנדס הסביר שהבית של הרופא פשוט חזר להיות בית גוסטאבי טיפוס. בחדשות הסבירו שזה סגנון אדריכלי שוודי מהמאה ה-18 או משהו כזה. אני לא סגור על זה, רק יודע להגיד שזה אמור להיות יפה לאללה. בקיצור, תוך כמה ימים כל העולם התחיל לדבר הזה. אנשים התחילו להפוך את הבתים שלהם בניסיון למצוא את כפתור האתחול של הבית שלהם. חלק סתם עשו את זה בשביל הכיף, אחרים קיוו למצוא איזו שידה ויקטוריאנית שאולי תהיה שווה פתאום מיליונים.

האמת, אני בהתחלה חשבתי שכל העניין הוא שטות אחת גמורה, שבסוף יגלו שהכל היה קמפיין לאיקאה או משהו. אבל אחרי שבועיים מי-שהו דפק בדלת של המקום שבו גרתי באותה תקופה; מבנה קטן, בקצה קיבוץ בית השיטה, אליו עברתי אחרי שהבנתי שמורים להיסטוריה לא יכולים להרשות לעצמם לגור בכיכר רבין בלי להיכנס למינוס. פתחתי את הדלת ובכניסה לבית עמד איש גדול וקירח. הוא הסביר שהוא גר בבית הזה כילד, שמאז שהוא שמע על כל העניין עם הכפתורים, הוא לא הספיק לחשוב על הבית הזה שהוא גדל בו, שהוא הבין שהוא חייב לחזור לילדות שלו, להציץ בה לרגע. הוא נראה די נרגש מהעניין, ולי לא היה נעים לסרב. אז אמרתי לו שאין בעיה, הוא מוזמן לבדוק. אפילו הצעתי לו קפה וכמה עוגיות. הוא מצדו התחיל להתהלך בבית, הסתובב חצי שעה בין החדרים, חיפש את הכפתור על הרצפה והקירות, אבל לא מצא כלום. ניסיתי להבין קצת יותר טוב את הסיפור שלו, אבל האיש לא ממש דיבר. בעיקר שאל אותי שאלות. סיפרתי לו שאני גר לבד, שאני לא ממש בקשר עם ההורים או החברים. אמרתי לו שזה ממש מקסים שיש לו בית לחזור אליו, שאני גדלתי מגיל צעיר בפנימייה, אז אין לי ממש לאן לחזור. הוא רק הקשיב ולא אמר דבר. בסוף הוא הודיע שהוא לא מצא את הכפתור, ושהוא ממש מתנצל על הטרחה. הוא השאיר לי כרטיס ביקור, אמר שישמח לעדכון אם במקרה אמצא משהו, ולפני שהספקתי לענות הוא כבר יצא מהדלת. אני מודה שבאופן

משונה ולא צפוי הייתי קצת עצוב שהוא הלך. זאת הייתה חופשת הקיץ, ואני לא ממש עשיתי כלום חוץ מלרבוץ כל היום בבית ולחכות לראשון בספטמבר. אחרי כמה ימים, החלטתי לשלוח לו הודעת סמס. כתבתי לו שלא מצאתי את הכפתור, אבל אם הוא רוצה לבוא לחפש שוב, הוא מוזמן.

שלוש שעות אחרי הוא כבר עמד ליד הדלת, הפעם עם תיק עור גדול ומשקפיים.

"אם זה בסדר" אמר, "אני אשמח לעבור לגור כאן לתקופה. כלומר, רק עד שאני אמצא את הכפתור".

רציתי להגיד לו שזאת לא ממש הייתה הכוונה שלי, ושעם כל האמפתיה לא היה לי עניין לחלוק איתו את הדירה שלי. אבל לפני שהספקתי, הוא מיהר להודיע שכמובן שהוא יפצה אותי על חוסר הנוחות, ונתן לי צ'ק שכיסה את השכירות לשלושת החודשים הקרובים. אמר שזה כמות הערכה על הנדיבות יוצאת הדופן שלי. זה שכנע אותי לתת לו צ'אנס. הוא התמקם על הספה בסלון, ואני אמרתי לעצמי שאם זה לא יסתדר תוך יום יומיים, אני אבקש ממנו בנימוס ללכת. אבל האמת שלמרות החששות שלי זה התברר מהר מאד כסידור מצוין. האיש היה עסוק כל היום בל-צחצח את הבית בתקווה למצוא את הכפתור הזה שלו. הוא גם שטף כלים ועשה כביסה, אפילו הכין לשנינו ארוחת ערב. הקטע שהוא אפילו לא דיבר או משהו. אפילו את השם שלו לא ידעתי. זה ממש הרגיש כאילו אני עדיין חי לבד, פשוט אוכל פסטה טרייה בערב ונכנס לשירותים שנקיים תמיד. לפעמים הוא גם היה נוסע לכמה שעות וחוזר עם כל מיני דברים שהיו חסרים בבית, כמו מחשב יוקרתי של אפל, או פסנתר. לא הכל היה לטעמי, אבל כל עוד כל העניין היה על חשבוננו, לא ראיתי סיבה להעיר לו. לפעמים הייתי מספר לו על כל מיני התלבטויות שיש לי, שאני שוקל לעשות הסבה להייטק, או להתקשר לאמא שלי אחרי כמה שנים שלא דיברנו. הוא אף פעם לא אמר את דעתו בעניין, אולי בגלל זה הרגשתי די בנוח לשתף אותו.

בוקר אחד מוקדם התעוררתי מהצעקות שלו.

"מצאתי! מצאתי!" הוא צרח בקול. קמתי מטושטש מהמיטה ומצאתי אותו עומד על האסלה של השירותים, מצביע על כפתור קטן שהיה חבוי בפינה השמאלית של התקרה. עוד לפני שהבנתי מה קורה הבחור כבר לחץ על כפתור האתחול, וברגע אחד כל הבית השתנה לחלוטין. הוא הת-מלא באינספור חפצים וארגזים ופריטים; שרפרפים ומיטות, ובובות, ומקרר ישן, וכל מיני בגדים שאלוהים יודע מאיפה הגיעו. הבית, שהיה עד אותו רגע מצוחצח ונקי לחלוטין, טבע פתאום בבלגן לא נורמלי. האיש קפץ מהאסלה והתחיל להסתובב בבית, לא הסתיר את הדמעות בעיניו. "ככה בדיוק זכרתי את זה" אמר. הסביר שהורים שלו היו אנשים די מבולגנים. הוא התחיל להצביע על כל הפינות של החדרים. אמר שבסלון הוא היה משחק קלפים עם אחותו, ושם, בסלון, אמא שלו הייתה ישנה עם גופייה בימים החמים של הקיץ. ועל השיש הוא אבא שלו היה מכין את הבשר לארוחת שיש. ולמרות שכל הבלגן הזה די חירפן אותי, לא יכולתי שלא להתרגש בשבילו, כי ראיתי באמת כמה זה משמעותי בשבילו כל העניין. אפילו נתתי לו קצת זמן לבד עם הבית, כי הרגשתי שהוא היה צריך את זה. הסתובבתי קצת בקיבוץ וחשבתי לעצמי שאני אפילו מקנא בו מעט, שככה הוא חזר לכמה רגעים לילדות שלו. כשירד הערב, חזרתי לשם. הוא ישב ליד השולחן עם המזוודה שלו. כשהגעתי, הוא קם מה-כיסא ונתן לי חיבוק גדול, כמעט מחץ אותי. אמר לי שנתתי לו את הזיכרונות הראשונים שלו, שזאת המתנה הכי יקרה שאפשר לקבל. אני אמרתי מצידי ששמחתי לעזור, שאפילו נהייתי מהתקופה המשותפת שלנו יחד.

"גם אני" הוא אמר, ואז הושיט לי את המזוודה שלו, והוציא מהארנק מאה שקל, אמר שזה יספיק לי לאוטובוס לכל מקום שאבחר.

"מה זאת אומרת?" אמרתי בזמן שהוא פתח את הדלת.

"אני באמת מתנצל על אי הנוחות" אמר, הודה שהוא לא תכנן לעשות את זה כשרק הגיע, אבל בימים האחרונים כבר הבין שאין ברירה אחרת. "תראה, לך יש מספיק דירות בתל אביב שאתה יכול לשכור. לי יש רק בית אחד שגדלתי בו. גם אתה לא היית ממחר לוותר עליו".

תוך כדי שניסיתי להבין, הוא התחיל לדחוף אותי בעדינות ובעקשנות לכיוון הדלת. אמרתי לו שהוא חצוף, ושאין לי שום כוונה לעזוב את המקום. אבל בשלב הזה הוא כבר לא שאל אותי. הוא ממש גרר אותי בכוח מחוץ למבנה. ניסיתי לדחוף אותו חזרה, אבל הוא היה הרבה יותר חזק ממני. לא היה לי סיכוי. הוא הוציא אותי אל הכניסה של הבית וטפח לי על השכם.

"נסיעה טובה" איחל לי, ואז חזר פנימה וסגר אחריו את הדלת. ניסיתי לפתוח, אבל הבית כבר היה נעול. ניסיתי להיכנס דרך אחד החלונות, אבל גם הם היו סגורים עם סורגים. הסתכלתי פנימה, ראיתי אותו נרדם על המיטה עם תחתונים, מתחיל לנחור בכבדות. הלכתי למזכירות של הקיבוץ להתלונן, אבל המשרד שלהם היה סגור. החלטתי שהכי טוב יהיה למצוא מקום לישון בו ולחשוב קצת על הדברים. הוא די הלחיץ אותי אותו בחור, ולא הייתי בטוח אם נכון להתעמת איתו. חשבתי שאולי עדיף לתת לדברים קצת זמן לשקוע, אולי עוד כמה שבועות הוא יחליט לעזוב ואני אוכל לחזור לגור שם. הלכתי ברגל עד לתחנת האוטובוס מחוץ לקיבוץ. אוטובוסים כבר לא היו, אז חיפשתי טרמפ. אחרי עשרות מכוניות שעברו על פני, עצרה לי מכונית סובארו ישנה. עליתי עלייה בזריזות עם המזוודה שכמעט ולקחה את כל המקום במושב האחורי. האישה, שהייתה אישה דתייה ומבוגרת, שאלה אותי לאן אני הולך. כשהבינה שאני בעצמי לא יודע, היא הדליקה את הרדיו, ממנו בקעה מוזיקה נעימה בספרדית. עצ-מתי עיניים וניסיתי להיזכר איך נראה הבית לפני שהוא הגיע. באמת שניסיתי, אבל פשוט לא הצלחתי.